

— Vyšívané příběhy Markéty Šestákové

| Markéta Šestáková | foto archiv Romano hangos |

„Vždycky mě to táhlo k malování, záviděla jsem lidem, kteří umí malovat na plátno. Kdybych byla bohatá, šla bych ihned do školy a učila se to. Malovala bych Romy, protože miluji naše romství. Moc se mi líbí staří Romové... Líbí se mi spontánnost Romů... Jsou štědrí, rozdělí se s člověkem o poslední sousto. Jsou veselí a rádi se baví. Proto mám ve svých výšivkách většinou Romy a jejich tanec u ohně... Své pocity dávám na plátno.“¹

Autorka příběhů psaných bavlnkami ve skutečnosti jako v bavlnce nikdy nežila.

Už jako dítě se musela vypořádávat s těžko řešitelným nedostatkem lásky. Svou cestu ke štěstí si musela prosekat úplně sama. Našla ho ve světě Romů, kam také po matce patří, cestu tam však našla až na prahu dospělosti. K časům strádání se už nevrací. Naopak, z jejích obrázků na nás dýchá klid, pohoda domova u kamen, nebo u ohně na stráni u lesa, ale hlavně v kruhu blízkých, kteří ti rozumějí a se kterými se nemusíš ničeho bát. Autorka vyšívá příběhy ze života svých milovaných Romů, které slyšela od starých pohádkářů – „paramisarů“, příběhy které si vysnila, ale také skutečné příběhy a pocity, které s Romy sama prožila: *„Víte, romská kultura je hrozně bohatá, ať už je to muzika, zpěv, tanec nebo naše staré zvyky. Romové jsou nádherní a hlavně svobodní. Když ještě kočovali, bydleli v přírodě a neměli majetky, měli prostor, svobodu. Zpívali si u ohně a své nálady vyjadřovali zpěvem... Ve svých obrázcích chci všechno*

1 Vyšívané obrázky. Rozhovor Gejzy Horvátha s Markétou Šestákovou. *Romano hangos*, č. 4, 26. 2. 2004.

*toto zachytit, a tak přiblížit naši kulturu nejen široké veřejnosti, ale také mladé romské generaci, která tu dobu nezažila.*²

Kdo je autorkou těchto idylických výjevů z minulého i současného života Romů? Kdo je tento romský Josef Lada v sukních? Kým ve skutečnosti je tato vypravěčka a nadaná výtvarnice Markéta Šestáková? Její životní příběh jsem se pokusila složit z mnoha střípků; jednak ze svého rozhovoru a korespondence s autorkou, jednak z rozhovoru publikovaného v romském čtrnáctideníku *Romano hangos*. Dále i z mnoha příspěvků uveřejněných v tomto periodiku, jehož se paní Šestáková stala už téměř pravidelnou přispěvatelkou.

O životě

Moje maminka se jmenovala Margita, originál Margita Giňová, a pocházela ze Sabinova. A oni se po válce přestěhovali do Rokycan. Tatínek byl originál Čech. Takhle, on si moji maminku nevzal, oni spolu byli jenom pár měsíců, on ji měl hrozně rád... ona byla prý moc pěkná, uměla krásně tančovat. /.../ K tatínkovy babičce nesměla, to vůbec ne, a když jsem se narodila... Babička řekla, že cikánský dítě do baráku nechce, že by to byla ostuda. Ona zažívala třeba povlaky, víte, ona byla švadlena a spravovala lidem věci, no a přeci by si neudělala ostudu tím, že má vnučku cikánku. /.../ Maminka mi v šesti měsících umřela, tak jsem zůstala v Boršově v dětském domově do šesti let. A pak si mě vzal otec, protože si vzal tu druhou matku, /.../ chodila jsem do druhé třídy. /.../ Potom, on byl hodně nemocnej a ona jak byla ze Slovenska... Ono ji to tam pořád táhlo zpátky a tabala tam i tátu, ale on nechtěl, tak tam odjela sama a já jsem tady zůstala s tátou. No a on si rád nahnul, vždyť to znáte, protože byl nešťastnej, že ho nechala, tak jsem pak nechodila do školy, on mě zanedbával, tak mě dali do děcáku, tam jsem byla do čtrnácti...³

Vždycky jsem záviděla ostatním dětem, když jely domů. Ať byly Vánoce, Velikonoce nebo prázdniny, nikdy si pro mě nikdo nepříjel. Vyrůstala jsem bez rodičů, bez sourozenců. Na dětský domov, kde jsem byla od malinka, jsem si zvykla a nedovedla jsem si představit, co to je mít domov, být u mámy, táty, mít bráchu nebo sestru. Když si mě ve čtrnácti letech vzala babička (otcova matka), nemohla jsem si zvyknout. V domově jsem měla kamarádky a teď jsem žila jen se starou paní, ke které jsem necítila vůbec nic. Neznala jsem ji. Chodila jsem jen do továrny, do Koh-i-nooru, do tužkárny, ani prázdniny mi nenechali. Stejně si myslím, že si mě vzala proto, abych jí finančně pomáhala. Moje

2 Tamtéž.

3 Nepublikovaný rozhovor Jany Horváthové s Markétou Šestákovou. Záznam uložen na videokazetě v Muzeu romské kultury.

vydělané peníze si nechávala... Nosila jsem obnošené prádlo, které jí přinesli jiní lidé. Styděla jsem se za ně, a tak jsem raději nikam nechodila. Bylo mi strašně smutno po dětském domově. Postrádala jsem kamarádku, někoho, s kým bych si mohla povídat a jít s ní třeba ven. Moc dlouho jsem přemýšlela, co bych měla udělat, abych takhle nežila. Věděla jsem, že někde na Slovensku mám nevlastní mámu, Romku. Žila s mým otcem než zemřel, ale kde – to jsem nevěděla. Nakonec jsem se rozhodla a šla k Romům na výzvědy. Tak dlouho jsem se pídila, až mně jedna Romka řekla, že je v Humenném. Čekala jsem na výplatu, abych za ní mohla jet. Věci jsem si připravila předem, aby o tom babička nevěděla. Ale stejně na to přišla. Sebrala mi těch pár hadříků i peníze. Zůstalo mně asi deset korun. A tak jsem se rozhodla, že pojedu stopem. Kdybych věděla, že ta cesta bude trvat týden – asi bych to neudělala... To spaní po lavičkách nebo na nádraží se už nedalo vydržet. Měla jsem i strach, jestli mě nevlastní máma přijme, když je s jiným mužem. Kdo zná Humenné, ví že na Podskalku /místní romskou osadu, pozn. aut./ musí asi tři kilometry pěšky. /.../ Blížila jsem se k osadě se zvláštním pocitem. Na kraji stálo pár domků, za nimi jakési chatrče. Na střeše místo tašek plechy, jedno okýnko. Nikdy jsem nic takového neviděla. Malé děti litaly venku polonahé. Bylo jaro. Nějakých Romů jsem se zeptala, jestli znají moji mámu. Znali a ukázali, kde přebývá. Srdce jsem měla až v krku. Nevěděla jsem, co bude: vyhodí mě, nebo přijme? Zabouchala jsem na dveře a v nich se objevil vyhublý vysoký muž. „Hledám Mindu, mámu“, řekla jsem. Chvilí na mě koukal a pak zařval: „Máš tu holku!“ Srdce mi bušilo. Slina nikde, v ústech sucho. Ve dveřích se objevila malá buclatá ženuška. „Margitko“, objala mě a vtáhla do chýšky. To vše pozorovalo několik Romů, kteří hned po celé osadě roznesli, že přijela Mindina holka. Tak začalo moje soužití s Romy.

Totéž romsky:⁴

Furtom zavidzinavas avre čhavorenge sar džanas khere. Či pre Karačoňa, či pre Patradži, abo pro prazdňini, vaš mange šoha ňikda ňiko n'avlas. Baruvavas upre bijo dad, bije daj, bijo phrala, bijo pheňa. Khere man na has kaj te džal, cikňa čhajoratar baruvavas upre andro ľeľencos, odoj somas khere, odoj mange prisikhľilom. Na džanav, s'oda hin te dživel paš e daj, paš o dad, te barol upre le phralenca, le pheňenca. Sar has mange dešuštar berš, akor man iľas ke peste e baba, našči mange zvikňinás. Andro ľeľencos man has amalki (kamaratki) u akana dživavas paš e phuri romňi, so ke late na čujinavas nič. Aňi la na džanavas. Phiravas andre buči andre fabrika, the avke mange duminav hoj e baba man iľas ča angl'oda, kaj lake te pomožinav le lovenca. Mire love mange na delas, mukhelas peske u šoha mange nič na cinelas. Uraelas man andro uraviben so la vareko delas, so lake ane-

4 Všechny romské texty jsou redigovány podle pravidel romského pravopisu, vydaného Svazem Cikánů-Romů. (pozn. red.)

nas aver nipi. Ladžavas man, ta rañeši ñikhaj na džavas bešavas khere. Has mange bares smutno, pal o ľeľencos. Na has man kamaratka, na has man kaha peske te vakerel, kaha te džal avri. Moneki but duminavas, so te kerel, kaj avka te na dživav. Džanavas kaj varekaj pre Slovaňiko hin man romaňi daj, macocha. Dživelas mire dadeha kim na muľas. Phuķeravas le Romendar, kaj šaj avel, kaj dživel. Jekh romňi mange phendža, kaj mri daj dživel Humenate. Užaravas kana chudava o ľonos, kaj te džav pal late. Počoral mange savoro richtindžom pro drom, kaj e baba ñisostar te na džanel. Kajča pre savoro avľas, garudžas mange o hundri, iľas mandar o love the mukhľas mange ča deš koruni. Aľe the avka man mukhľom andro drom, stopom. Te džanľomas, kaj o drom mange ľikerľa jekh kurko, ta ñikhaj na geľomas... Sovavas pal o štacioni, pro lavki. Tiž na džanavas, či e macocha man lela andre, te imar dživel avre muršeha. Ko džanel lačhes e Humenna, ta džanel, kaj kijo Roma andre Podskalka musaj te džal pro pindre trin kilometri... Sar lokes avavas kijo Roma, o jilo andre ma visalolas. Pro agor gaveske terdžonas paru khera, dureder imar ča o kolľibi. Pro dachi has len blachi u andre fala ča jekh oblaka. Mek šoha ñikda kajso vareso na dikhľom. O čhavore prastanas pro placi pindrange, nange. Has oda jarone. Phučľom le Romendar či džanen mira da, sikhade mange, kaj bešel. O jilo andre ma daratar visalolas, na džanavas či man lela andre, abo man čivla avri. Durkindžom lake pro vudar, avľas avri šuko, učo murš. ‚Rodav mra da, la Minda, bešel adaj?‘, phučľom lestar. Dikhelas pre mande, palis zavičindža: ‚E čhaj tuke adaj!‘ O jilo has mange dži andro kirlo, našči dichinavas. Andro vudar terdžila cikňi thuľi romňori. ‚Margitko!‘, iľas man andre angaľi the iľa man andre andro kher. O Roma ča dikhenas, hoj avľa la Mindinakeri čhaj. Ačhľom odoj, the baruvavas paš o Roma.⁵

... Osada ležela v krásné krajině. Kolem dokola byly louky a pole, vzadu lesy... V létě se sbíraly maliny a ostružiny na prodej. Na podzim jsme chodili večer krást brambory a kukuřici. To víte, že nás hlídač honil, ale když má člověk hlad, jde znova. Hlavní obživou byly brambory, vařily se z nich halušky, placky, pišota i polévky. Na maso nebylo, to jsme měli jednou týdně. Nevadilo mi to. Zato jsem poznala plno jiných pěkných věcí... Jednou mi povídá máma: ‚Pojď, půjdeme do vároša (města) nakoupit. Nemáme mouku, cukr a sádlo.‘ Šly jsem pěšky, nešlo mi do hlavy, proč si nevzala tašku, když jdeme na tak velký nákup. Pod paží měla poskládaný ubrus... Když všechno nakoupila, rozložila velký ubrus a nákup do něj naskládala. Pak přehodila cípy křížem k sobě a svázala je pořádně v uzel. Dva zbývající cípy vzala do ruky a celou zajdu s nákupem si naložila na záda. Pak si

⁵ Šestáková, Markéta: Jak jsem hledala mámu a domov I. Sar me rodavas mira da I. *Romano hangos*, č. 30, 2. 10. 2003.

*uvázala i dva zbývající cípky okolo ramen a ty držela v dlani. Neskutečné. Jak promyšlené. Celý tři kilometry tu tíhu táhla na zádech.*⁶

*Bylo to tam moc hezké, takové svobodné, ale nemohla jsem čekat, že mě někdo bude žít. Romové odtud jezdili za prací do Čech, protože v Humenném pro ně práce nebyla. I já jsem se rozhodla, že se vrátím do Čech a půjdu do práce.*⁷

Mezi Romy našla Markéta také celoživotního partnera a s ním i svoje štěstí. Mají spolu pět dnes již dospělých dětí; několik desetiletí bydlí v Českých Budějovicích.

Co jste dělala později, když se narodily děti?

Půl roku vám platili třeba mateřskou. To bylo všechno za komunistů, tak jsem musela hledat. Manžel šel ráno do práce, přišel ve dvě hodiny a šup a já jsem šla odpoledne. Na mytí nádobí, pomáhat do kuchyně, uklízet, takhle jsme žili. Přišla revoluce a bylo jakoby po práci. A k čemu? K mojí dobrotě, aspoň jsem se rozvinula. Já to říkám, dobře, dobře, že přišla ta demokracie, plno lidí ukázalo, co v sobě má. Myslím hlavně Romy, takhle byli prací zaneprázdněný a neměli na takovýhle věci čas a podívejte se, teďka takový krásný věci, ty sochy, ty sošky. Takže je to k dobru. Kdo tady voddře tu nejhörší práci? Cikáni. Chodili do dolů, do uranových dolů, výkopy dělali, do továren, kam nikdo nechtěl, k pecím. Je to pravda nebo ne? Ženský chodily mejt nádobí. Já jsem chodila mejt nádobí zezáčátku a když tam přišli Jugoši, zájezdy 3-4 autobusy, místo do dvou já jsem tam zůstala do pěti do šesti, takovýhle haldy nádobího a vedoucí povídá, ty jsi k nezaplacení. Já jsem byla k nezaplacení, ale byla jsem zničená. A nikdo tam nechtěl dělat, protože to byla makačka, já jsem tam vydržela tři roky. Pak to komunisti zavřeli, a bylo po Jugoších. Tak jsem šla potom do té jídelny, tam jsem dělala taky tři roky ano, a kvůli tomu, že jsem byla poslední přijmutá, jsem musela vypadnout. Na inzertách jsem se něco napsala, třeba že bych dělala nějakou manuální práci – není šance. Mám třeba doporučenku, řekne třeba: ‚Běžte tam, oni vás vezmou,‘ tak já tam jedu, holka mě tam doveze, ona na mě kouká a: ‚Teď tu byla paní.‘ Já říkám: ‚Vidíš to Lucko?‘ A ona: ‚Mami, prosím tě, pojd.‘“⁸

⁶ Šestáková, Markéta: Jak jsem hledala mámu a domov II. *Romano hangos*, č. 32, 16. 10. 2003.

⁷ Šestáková, Markéta: Jak jsem hledala mámu a domov III. *Romano hangos*, č. 33, 23. 10. 2003.

⁸ Nepublikovaný rozhovor Jany Horváthové s Markétou Šestákovou. Záznam uložen na videokazetě v Muzeu romské kultury.

O tvorbě

Osobně jsem se s paní Markétou seznámila až v roce 1999. To už dva roky cestovala po Česku i dalekém zahraničí putovní výstava Muzea romské kultury s názvem: *E luma romane jakhenca* – Svět očima Romů. Výstava putuje dodnes a tvoří ji díla romských výtvarníků. Všichni autoři zde do té doby prezentovaní byli jen muži. Už tehdy jsem věděla i o pár ženách výtvarně činných. Počítala jsem se zařazením tvorby posléze proslavené sochařky Boženy Vavrekové-Přikrylové, keramičky Violy Petrášové, či malířky Marty Válkové. Markétu Šestákovou jsem neznala, v muzeu byly sice dvě její výšivky, které jsme však získali zcela nahodile. Byl to *Romano berš* – vyšíváný kalendář s výjevy ze života Romů ve dvanácti měsících roku a něco jako malý žánrový výjev ze života Romů. Poetické obrázky působily dojmem naivní kresby, ve skutečnosti to byly velmi pracné výšivky na režném plátně. Nic víc jsme neměli, a dokonce se o dotyčné autorce neobjevovaly ani žádné zprávy nebo zprávičky v romském tisku či médiích. Přesto jsme se rozhodli prověřit, zda autorka v tvorbě nepokračuje, třebaže v tichosti a bez zájmu okolního světa. Návštěva u autorky v jejím bydlišti v Českých Budějovicích se stala, aspoň pro mě, malou objevnou slavností. Skromná a příjemná, ale přesto nepřehlédnutelně kurážná žena měla nachystaný celý soubor výšivek – autorských – na vlastní náměty a bez použití cizích předkreslených vzorů.

Markéta je žena, kterou život nešetřil, není žádná naivka, a přesto je obdivuhodné, jaké pohodu vyzařující a dětsky naivní výjevy vytváří, jaké sny sprádá v bavlnkách a jak poeticky vidí Romy a jejich minulý i současný svět. To, co sama cítí, předává dál. A je toho víc. Svými vyšívánými básněmi a příběhy, ale také příspěvky do romského tisku, v nichž nezapře sílu své osobnosti, uvědomění občanky a kuráž obhájce práv Romů, svojí pohádkovou tvorbou ilustrovanou vlastními obrázky se Markéta Šestáková projevuje jako skutečná osobnost obdařená jistou dávkou moudrosti starých Romů. Sama se považuje za prostou ženu z lidu, ale už dnes je jasné, že přerostla průměr. Její charisma nelze přehlédnout. Neabsolvovala žádné speciální vzdělání výtvarné ani jiné – jak říká můj muž: skutečný talent prorazí i v nepřízni. Nesouhlasím s ním zcela, ale v případě Markéty tomu tak je. Není osobou známou, žije z životního minima, ale našla si originální cestu k vyjádření svých citů a myšlenek a je možné, že kolekci její půvabné tvorby, uloženou v brněnském Muzeu romské kultury, adekvátně docení teprve budoucí generace.

Pracně vyšíváné obrázky, nad nimiž Markéta Šestáková tráví dlouhé ale radostné hodiny, jsou odrazem její duše, jejího myšlenkového světa a zřejmě pohádkovou vysněnou zahradou, kam se sama utíká před ohavnostmi světa. Nelze přehlédnout, že je to zahrada výsostně romská, stejně jako jsou Romy inspirované její aktuální příspěvky do novin. Výhradně rom-

ské pohádky Markéta sbírá a sama také píše: „*To jsou čistě jenom romský pohádky. Já si jiný pohádky nepíšu, těch /neromských/ je myslím až dost. Romských je málo.*“ (Viz obr. č. 17.)

Vyprávěly se v romské osadě, kde jste jistý čas bydlela, pohádky?

...hodně jsme si vyprávěly. Tam (v osadě) bydlel nějaký pán a on pravidelně každé večer, vždycky cigáro v hubě a vyprávěl nám všechny možné věci, třeba co se stalo za války, nebo různé pohádky si vymýšlel a on vám dovedl celý večer vyprávět. (Viz obr. č. 18.)

Vzpomenete si na nějakou?

...třeba o tý žábě. To bylo o jedný Romce, která dělala u gadži a za odměnu dostala šátek s květamama a dlouhejma střapcema. Švagrová jí záviděla, že ho má, a když spolu byly na trhu, ukradla jí ho. Ona ho pak hledala a nemohla ho nikde najít, tak z toho byla nešťastná. A potkala starou cikánku a pověděla jí, co se stalo. Cikánka jí řekla, že jí pomůže, že ten šátek najde. Tak že půjdou chytit žábu. Tak chytily žábu, zašily jí oči a ona řekla: „Kdo má ten šátek ať oslepne!“ A dívka přišla domů a zjistila, že je švagrová slepá, tak se jí ptala, co se stalo. A švagrová jí povídá: „Prosím tě, pomoz mi od toho. Ten šátek ti vrátím, hlavně mi pomoz.“ Tak ony odšily žábu a zase viděla. Nebo pohádky, jak se dva různé kmeny mezi sebou nemohly brát. A to tak prý skutečně bylo. Teď je to tak, že se vezme kdo chce kde chce. Ale předtím bylo, když byl jeden kmen, tak se nemohl spojit s tím druhým kmenem, musel se dodržovat ten rod. Tak byl příběh, že se třeba zamiloval chlapec do dívky a teď ty problémy mezi tím, utekli spolu.

Jak jste se dostala k vyšívání?

Já jsem jednou nevěděla, co roupama dělat, a měla jsem tady kus takovýho plátna. A mě vždycky bavilo malovat. Jo a můj tatínek byl vynikající malíř, on maloval lidem obrazy, to jsem vám úplně zapomněla říct. To jsem vlastně po něm zdělila. On maloval olejem, ale většinou zátiší, kytky nebo tak. Ale uměl i lidi, třeba kovboje kreslil. No a tak jsem si řekla, zkusím to na to plátno, co to udělá. Tak jsem si koupila tempery, zkusila jsem to temperama, ale nelíbilo se mi to, nebylo to ono. A mě strašně baví, já si všechno ušiju, kalhoty si ušiju, šaty si ušiju sama, tak jsem začla blbnout, prvně jenom hlavu. Úplně první, co jsem tenkrát udělala, byla vyšitá hlava ozdobené rumunské romské princezny Luminity. (viz obr. č. 1)

A kdy to bylo?

Tady to máte napsaný, 1993. Taky to bylo tím, že jsem neměla co dělat, protože jsem přišla o práci. Dělala jsem ve školní jídelně a oni snižovali stavy a já tím, že jsem byla poslední, tak jsem musela odejít, s odstupným. Dali mi půlku odstupného a od té doby jsem na pracáku.

Ani teď pro vás nemůžou nic najít?

Ne. Chodím tam jak blbec každý měsíc a nic, nic nemají. Nevím, čím je to. Jestli nechtějí, nevím. Jednou mi dala něco zametat, abych šla zametat listí? A já jsem řekla, že listí zametat nepůjdu, že jsem celý léta dělala v kuchyni a že mě zná tolik lidí, že zametáním si nebudu dělat ostudu. Co já, ženská. To mají dělat chlapi, ne? Tahat se s kárama, lopatama a krompáčema, co by to dělala ženská. A ona mi řekla, že jsem jí odmítla práci a já jí povídám: „Pani, to není žádná práce, to je ponižování, to co vy tady děláte, vy byste šla zametat listí, šla byste?“ Ona tak na mě koukala a řekla, že mám přijít za tejden. Tak jsem tam přišla a od té doby jsem tam furt. Víte, kolik беру podporu? Čtyři sta devadesát devět korun, já vám ukážu papíry. Můj manžel má tři tisíce sedm set korun a já mám čtyři sta devadesát devět korun. A platíme nájem dva tisíce sedm set a nikdo mi nebude věřit. Kolikrát si uděláme jenom rohlík a na to si dáme vajíčko, nebo jen tak s čajem. A vůbec nám to nevadí. Nebo fazole s nudlema.

A tak nám ještě něco řekněte k těm výšivkám, jak postupujete?

No, prvně si nakreslím, co potřebuju.

Tužkou na plátno?

Tužkou a pak vyprat. Já teda kreslím tužkou, ale potom, aby se to třeba, když vyšíváte, tak ta tužka se dá přeci jenom vygumovat, já jsem to teda zkoušela a nikdy jsem nevěděla. Tak si to potom ještě obtáhnu propiskou, protože jak vyšíváte tak o to drhnete a ono se vám to jako vymaže. No a postupně jedu. Fantazie no, musí být fantazie. Musíte už dopředu vědět, jak to vlastně bude vypadat.

A náměty berete kde?

Z hlavy. Jako třeba, já se dívám na celej film – jako třeba tudle ukazovali z těch moří, to bylo velký moře... A já tam vidím třeba jeden jedinej detail a ten mi tak utkví v hlavě, a já si do toho domyslim jinej detail a už je z toho obraz.

A jak dlouho to děláte takovej obraz?

No, měsíc i dva vás upozorňuju. To třeba máte něco namalovanýho a pak si řeknete: Tady to musím dodělat... Má to výhodu. Když obraz namalujete, tak musíte přemalovávat, a třeba se vám to rozpije, ale tady to vypárete a nic vám tam nezůstane, rozumíte?

A vy někdy předěláváte ty výšivky?

Ne, to se mně nestalo. Akorát dycky třeba doplním.... Než vyplním stehy postavu, trvá to i tři hodiny.

Ale musíte mít velkou trpělivost.

No, to mám. Já ji mám dycky. Měla jsem pět dětí, musím mít trpělivost.⁹

Markéta Šestáková

Vyznání¹⁰

Kdybych měla plátno a paletu
a uměla malovat,
namalovala bych nebe a zem,
ohniště s plameny
a muže s houslemi.
Dívku u ohně sedící
o velké lásce pějící
a taky bol a žal.

Chladné noční nebe
a můj milý tebe,
ženu tančící se sukní vlající
potištěnou květy
a kolem skotačivé děti.
Také bych namalovala stromy a kvítí
a slunce jak svítí,
všechnu tu krásu kolem nás
koně, vozy i cikánskej pláč.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Báseň z dopisu Markéty Šestákové Janě Horváthové, září 2004.

Popisky k výšivkám:

1. **Luminita**, foto MRK- Magda Kucharičová, výšivka ze sbírek Muzea romské kultury (MRK)

2. **Matka země**, foto MRK – Jana Horváthová, výšivka, byla v prodeji Obchůdku Romen

3. **Kočovní tábor**, foto MRK – Jan Šlancar, výšivka, ze sbírek MRK

Já jediné romskou tematiku, dyť jsem Romka, ne? Přeci nebudu kreslit gadžovský obrázky, když jsem cikánka. To je blbost.

Ale tatínek byl Čech, ne?

Já jsem asi víc do těch Romů, fakt asi jo. Mě to dycky táhlo, mě strašně táhla příroda. Já musím mít kolem sebe kytky, já musím být v přírodě, já musím být na zahradě celý léto. Já strašně miluju stromy a přírodu. Já nevím proč, mě strašně přitahuje příroda.

Přitom jste nikdy nekočovala....

Nikdy. A chtěla bych někdy vidět moře a západ slunce. Taky si všimněte, že já mám na všech obrázcích západ slunce. A taky říkáte kočování...

Když třeba Romové celej den putujou... a teď si navečer udělají oheň, západ slunce, koně se pasou. No dovedete si představit něco krásnějšího? Já teda ne. Rozumíte mi? Velkej oheň, starý ženský vaří, mládež se baví, sluníčko zapadá, do toho příroda, takový pěkný, no.¹¹

4. **Milenci na Měsíci**, foto MRK – Magda Kucharičová, výšivka, ze sbírek MRK.

Až tento došiju, pak si udělám ten s tím půlměsícem, to bude pěkný. Akorát lituju, že neprodávaj černý plátno. Jako že by byla noc, na tom bych udělala ten žlutěj pěcknej měsíc.¹²

5. **Romano berš – romský rok**, kalendář, foto MRK – Milan Hofer, výšivka, ze sbírek MRK.

Ona (sociální kurátorka, pozn. aut.) šla hodně vstříc Romákům, dyť jsme tam většinou domáci na těch sociálech, dyť to víte. Tak jsem měla ještě jeden kalendář vyšít, tak jsem jí ho taky dala a ona ho vůbec nechtěla vzít: „Ježíš, takovou drahou věc, to si od vás nemůžu vzít!“ A má ho tam a dycky povídá: „Dyž jsem hodně našťvaná, tak si ho dám před sebe a ten mě tak zklidní, a hned vás mám v úplněj jinej pozici, jako Romáky.“¹³

¹¹ Viz pozn. č. 8.

¹² Tamtéž.

¹³ Tamtéž.

6. Dívka s motýly, foto MRK – Magda Kucharičová, výšivka, ze sbírek MRK

A pamatuju si právě tu Mariku, ona byla stejně stará jako já, a to jsme se vždycky večer sesedly a ona třeba zpívala romský písňe a všechny jsme koukaly, jak ona tou pusou, takový táhlý, ty originální a úplně jsme ji všechny obdivovaly. No ale cikánsky tam (v dětském domově, pozn. aut.) mluvit nesměla. Vždycky, když něco řekla romsky, tak za to dostala vyčínáno. ¹⁴

7. Romové u ohně, foto Jan Šlancar, výšivka, ze sbírek MRK

Zažila jsem (v romské osadě, pozn.aut.) i pohřeb. Tolik bolesti a zármutku nemá nad ztrátou svého milého snad žádný jiný člověk jako Rom. Vartovalo se až do pohřbu. Chlapi hráli karty a vyprávěli všelijaké příběhy. Ženy se staraly, aby bylo co jíst a pít. Po pohřbu se udělala ještě veliká hostina s tancem a zpěvem. To prý, aby byl mrtvý veselý, aby mu na cestu nebylo smutno. A na vartu každý přichází vzal něco k jídlu a pití. Byla to slušnost, aby pozůstalí nemuseli všechno kupovat sami. ¹⁵

8. Mladý pár, foto MRK – Jan Šlancar, výšivka, ze sbírek MRK

Není to ono, jako když jsme byli my dva mladý. Bylo to opravdu jiný, byli to opravdu Romové, teď jsou to hodně takový počestěný, už to není ono. Někteří, prosím vás, ani neuměj cikánsky... Ono je to dobře, že umí česky, poněvadž když jdou do školy, tak rozumí učitelce, co povídá. Ale měli by doma mluvit... Vlastně, dyť co jinýho máme, než ten svůj jazyk a ten jazyk by měl umět každý Rom. ¹⁶

9. Phuri daj – babička, foto MRK – Libor Teplý, výšivka, ze sbírek MRK

Na mě měla dobrej vliv jeho bába (manželova, pozn. aut.). Ta normálně mě naučila cikánsky, ta mě naučila zvyky cikánský, ta mě všechno naučila, všechno. Naučila mě všechno, starala se, abych se všechno pořádně naučila. A já jsem poprvé v životě pocítila, že mám rodinu. O všechno jsme se dělili, všude jsme chodili pohromadě, když se něco kupovalo. Šli jsme všichni. Jeden o druhého jsme se pěkně starali. ¹⁷

10. Phuri daj u ohně, foto MRK – Magda Kucharičová, výšivka, ze sbírek MRK

Babička byla dost tmavá, a tak se za námi ve městě každý otáčel. Ona tmavě hnědá, já bílá. Jednou se mě ptala, jestli se za ni nestydím. „Nestydím, mně je jedno, jestli jste černá. Lidi

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Šestáková, Markéta: Jak jsem hledala mámu a domov III. *Romano hangos*, č. 33, 23. 10. 2003.

¹⁶ Viz pozn. č. 8.

¹⁷ Tamtéž.

koukají na barvu pleti, ale neví, jak jste skvělá,“ říkala jsem jí. Pohládila mě a já mám tuto chvíli pořád v paměti.¹⁸

11. Goja, foto MRK – Libor Teplý, výšivka, ze sbírek MRK

Byl krásný letní večer. Já, manžel, děda, babička a soused Ďula jsme seděli u televize, srkali horkou kávu a se zatajeným dechem sledovali příběh, jak krásnou Angeliku připravuje na seně o panenství Nicolas. Angelika vzdychala. Nicolas se třepal a babička s dědou se při této scéně styděli tak, jako by se to milovali oni. Naše romské zvyky a tradice je zahnal tak do úzkých, že nevěděli, jak si mají počínat. Cítila jsem, že musím tuto trapnou situaci za všechny vyřešit já. Zrovna jsem se chystala s manželem i se sousedem odejít z místnosti, když babička pronesla: „*Chalomas bi akana lačhe gojora* (dala bych si teď dobrá goja).“ Můj manžel goja miluje, já a babička také, soused jakbysmet. A vůbec, my Romové máme zakódovanou slinu na goja, to je naše národní jídlo.¹⁹

12. Romové na louce, foto MRK – Jan Šlancar, výšivka, ze sbírek MRK

...My děvčata, celá mokrá, s jelity na nohách a na zadcích, jsme utíkala domů a převléct se do suchého. To už máma přicházela z kostela s plným košem jídla, které si tam nechala posvětit a které by jinak nevařila... Po osadě chodili muzikanti, Romové s houslemi a s harmonikou, cimbalista měl cimbál pověšený řemenem na krku. Obcházeli všechny chýše, hráli Romům a vinšovali... Odpoledne jsme my mladí připravovali dříví na večerní vatru. Když už se stmívalo, zapálili jsme na kopci oheň, kluci donesli kytary a housle, hráli, zpívali a my holky tancovaly. Vítr vál, stromy šuměly a my jsme si do toho vyprávěli u ohně různé příběhy... Dnes už o Velikonocích Romové nechodí muzicírovat ani vinšovat, sedí doma. Je to ale velká škoda. Bez našich romských tradic jsou Velikonoce chudé a v ten den nemáme svorně Boha v srdci.²⁰

13. Dušičky, foto MRK – Libor Teplý, výšivka, ze sbírek MRK

Když byly ty dušičky, jak se pálí, tak jsme v noci udělali velikánský ohně a vatry a vykládali si strašidelné příběhy, to jsme se báli, ječeli... Když došlo na duchy, strachy jsme se tulily jedna k druhé a z každého stínu jsme měly strach. Bály jsme se a utíkaly dolů do osady. A řvaly jsme jako pomínuté...Doma jsem zalezla pod peřinu, a než jsem usnula, dívala jsem se oknem na stráž, jak oheň dohořívá.²¹

18 Šestáková, Markéta: Jak jsem hledala mámu a domov IV. *Romano hangos*, č. 36, 20. 11. 2003.

19 Šestáková, Markéta: Kradené Goja za 200 korun. *Romano hangos*, č. 26, 28. 8. 2003.

20 Šestáková, Markéta: Má vzpomínka na Velikonoce. *Romano hangos*, č. 10, 17. 4. 2003.

21 Viz pozn. č. 8.

14. Čtyři výjevy ze života Romů, foto MRK – Milan Hofer, výšivka ze sbírek MRK

Když se blížil čas Vánoc, většina dětí se těšila, že pojedou domů k rodičům. Bože, jak jsem toužila jet domů k mámě a tátovi, ale bohužel nebylo kam. Když paní učitelka viděla, jak se trápím, objala mne a říkala: „Víš, Markétko, až vyrosteš, tak pochopíš plno věcí. Někdo má v životě všechno, někdo nemá vůbec nic.“ Rozplakala jsem se. Její slova mi zůstala v paměti dodnes. Vánoce v domově nebyly šťastné a ani nijak krásné. Nerada na ně vzpomínám. Ale ráda vzpomínám na svoje první Vánoce prožité s Romy u manžellových prarodičů. Ráno na Štědrý den rozhodla babička slámu pod stůl, aby byl v domě chléb po celý rok a pak se dala do vaření hned několika jídel: slepičí polévky s domácími nudlemi, pečené husy s bramborovým knedlíkem a zelím. Na plotně pekla marikla a jejich vůně mě šimrala v nose. Vedle nich se vařil velký hrnec s holubkami. Nezapomněla ani na bobalčky s mákem. Vůně mě pronásledovala celý den, měla jsem co dělat, abych se ovládala a dodržela půst. Když večer uviděla babička na nebi první hvězdičku, začala nosit všechny ty dobroty na stůl, a ten se jen prohýbal. Zapálila svíčku, všichni jsme se pomodlili a pak každému z nás nalila štamprli. Nezapomněla ani na mrtvé, za okno jim dala bobalčky a štamprlata s vodkou... Až potom jsme mohli jíst my. Já jsem se cpala tak, že se mi dělaly boule za ušima. Ze stolu se nesmělo nic odnášet, jídlo a zbytky tam musely zůstat až do rána. Když jsme se najedli, usadili jsme se ke kamnům, do kterých děda přikládal polínka a popíjel přitom vodu. Z kamen vyskakovaly jiskřičky z hořících polínek, vonělo dřevo a my jsme si vyprávěli různé příběhy. Manžel vzal kytaru a hrál samé smutné písničky, jak ale vodky ubývalo, veselí přibývalo, a to už jsme zpívali všichni. Děda s babičkou tancovali čardáš. I sousedka přišla s rodinou. Přinesla jídlo a pití a tančili jsme až do rána. Takové krásné a veselé Vánoce prožívám teď každý rok.²²

15. Markéta Šestáková s dcerou Lucií, foto MRK – Aleš Hrad

K Vánocům dostávám spoustu dáreků od svých dětí a přitom prožívám mnoho radosti. Tu největší jsem prožila, když mi dcera jednou řekla: „Mami zavři oči.“ Když jsem je otevřela, zalily se mi oči slzami: Před mnou stálo krásné dvoupatrové krmítko pro ptáčky. Byla jsem šťastná bez sebe, protože to samé krmítko už sotva drželo pohromadě a když zafoukal vítr, zrní bylo pryč. Dcera se na mě dívala a radostí jen zářila. Představte si, že to krmítko vyráběla po večerech sama u kamarádky, protože věděla, jak po něm toužím. Větší důkaz lásky mi nemohla dát. Hned ráno jsme krmítko připevnili na strom a dali do něj ptáčkům slunečnicová semínka. Krmítko je tam dodnes a pokaždé si vzpomenu na ten krásný Štědrý den a na lásku své dcery.²³

²² Šestáková, Markéta: Mé nejkrásnější Vánoce, *Romano hangos*, č. 21, 16. 12. 2002.

²³ Tamtéž.

16. Matka s dítětem, foto MRK – Magda Kucharičová, výšivka ze sbírek MRK

Maminka mi v šesti měsících umřela, tak jsem zůstala v dětském domově v Boršově do šesti let... Vždycky jsem záviděla ostatním dětem, když jely domů. Ať byly Vánoce, Velikonoce, prázdniny, nikdy si pro mě nikdo nepřijel. Vyrůstala jsem bez rodičů, bez sourozenců. ²⁴

17. V jedné vesnici žil ..., ilustrace k pohádce a ukázka z rukopisu autorské pohádky, kresba fixy a pastelkami. Ze sbírek MRK.

...Hodně jsme si vyprávěli. Tam (v osadě) bydlel nějaký pán a on pravidelně každé večer, vždycky cigáro v hubě a vyprávěl nám všechny možné věci, třeba co se stalo za války, nebo různé pohádky si vymýšlel a on vám dovedl celý večer vyprávět.

18. Paramisaris – vypravěč, ilustrace k autorským pohádkám, kresba fixy a pastelkami. Ze sbírek MRK.

Ukázky autorčiných příspěvků v romském tisku

...S příchodem demokracie Romové ztratili práci i bydlení. Měli by snad ještě pochcípát hladem? Úředníci by měli být aspoň týden v kůži Romů, aby poznali bezmocnost, co to je být chudý a ještě k tomu černý... Stále poukazují na to, že Cikáni nechtějí pracovat, ale Romové práci nedostanou. Ať se vrátí o třináct let zpět a položí si otázku: Kdo v tomhle státě dřel? Romové dělali ty nejtěžší a nejhorší práce. U nás v Budějovicích nikdo nechtěl pracovat u popelářů, ale Romové ano. Ženy dřely v továrnách, prádelnách, myly nádobí, chlapi kopali kanály, výkopy, dělali v dolech. A za to vše, za tu dřinu dnes spí na zemi a hladují.

(*Romano hangos*, č.5, 13. 3. 2003)

Mladí Romové dnes neví, jak jsme my starší vyrůstali a jakou bídu jsme prožili. Co úsilí některým Romům dalo, aby si udělali školu a mohli dál studovat! Jak bylo těžké zařadit se mezi gádže. Už dávno je pryč doba, kdy Romové museli žít na okraji společnosti v romských osadách, v uplácených chatrčích, odříznutí od okolního světa, kde dlouhá léta žili jen svůj vlastní život. Dnes jsou v jiných podmínkách. Dalo by se říct, že v lepších. Ale jejich životní historie je natolik poznamenala, že se teď o nich říká, jak jsou nepřizpůsobiví, nevzdělaní a nevzdělatelní.

(*Romano hangos*, č. 7, 27. 3. 2003)

²⁴ Viz pozn. č. 8.

Sleduji bedlivě situaci Romů ze Slovenska. Chtěla bych moc poděkovat pražským romským organizacím za humanitární pomoc, kterou pro ně zorganizovali. Je vidět, že našim Romům není lhostejné, co tam prožívají: *Pharo mange sas, rovavas sar cikňi čhajori. So mekh kamen kale Romendar so dživen sar baliče andro chlivos, kodi kal'i cipa? Buti len na den, nane len so te chal, ta so majinen te kerel? Džan te čorel. Andro baro čoripen muken le manušen te dživel. So kerel e social-ka? Le gadženge hin jekh sar o Roma dživen.*

Je to velice těžké. Romové na východě Slovenska žijí na okraji velké bídy a nevzdělanosti. Žijí tak, jak se žilo před 30-40 lety. Stát se ani nesnaží s nimi něco dělat, jsou mu jen na překážku. Slovenská vláda by se měla zamyslet nad tím, že Romů přibývá a že je z nich třeba udělat lidi prospěšné, dát jim šanci na lepší život, a ne se jich zbavovat tím, že je vyžene na okraj společnosti. Většina Romů v osadách je nemocná, protože trpí zimou v hliněných domcích. Špatná hygiena a o vzdělání ani nemluví. Tento stát chce jít do EU... Možná se po vstupu do EU něco změní, ale to jsou jen moje domněnky... Situace v Čechách není o nic lepší. Pan Škromach si zadělává taky na pěkný průser. Nejen od Romů, ale i od postižených, neuvědomuje si, jak se žije lidem s nízkým příjmem. Na sociálních případech se dělá různé opatření, aby se ušetřila státní kasa, ale vláda může rozhazovat plnými rukama... Proč je velká nezaměstnanost? Vždyť manuální práce je dost, všude se kope a staví. Koho tam vidíte? Cizince! Vláda by si to měla hlídat.

(*Romano hangos*, č. 7, 8. 4. 2004)

Výšivky Markéty Šestákové byly publikovány:

Romové – O Roma. Tradice a současnost. Angoder the akának. Brno 1999. (s. 8)

Milý Bore... Profesoru Ctiboru Nečasovi k jeho sedmdesátým narozeninám věnují přátelé, kolegové a žáci. Brno 2003. (s. 12, 99, 221, 343)

The World through Roma Eyes. In: The Heart of Europe Review of the Czech Republic. 2/2004 (s. 26).

Výčet článků M. Šestákové v *Romano hangos*:

Rok 2002:

č. 8 – Do Anglie si letěl pro smrt

č. 9. – V rubrice Napsali jste nám: Vážená redakce

č. 11 – Copak už se zapomnělo?

č. 12 – Koupě přes inzerát

č. 21 – Mé nejkrásnější Vánoce

Rok 2003

- č. 5 – Sbírka pro Ládíka
- č. 5 – V rubrice napsali jste nám: Vážená redakce
- č. 7 – V rubrice napsali jste nám: Mám strach, co nás ještě čeká
- č. 8 – Příběh pamětnice
- č. 8 – V rubrice napsali jste nám: Jenom kdyby byla vůle
- č. 10 – Má vzpomínka na Velikonoce
- č. 14 – V rubrice Napsali jste nám: Vážená redakce
- č. 15 – V rubrice Napsali jste nám: Drogy v romské komunitě
- č. 18 – V rubrice Napsali jste nám: Když se dítě narodí na Slovensku
- č. 26 – Kradené Goja za 200 korun. Sikh tosara chahas imar dilos
- č. 30 – Jak jsem hledala mámu a domov I. Sar me rodavas mira da I.
- č. 32 – Jak jsem hledala mámu a domov II. Sar me rodavas mira da II.
- č. 33 – Jak jsem hledala mámu a domov III. Sar me rodavas mira da III.
- č. 36 – Jak jsem hledala mámu a domov IV. Sar me rodavas mira da IV.

Rok 2004

- č. 7. – V rubrice Napsali jste nám: Vážená redakce

Pravopis v romských textech citovaných z tisku jsme neopravovali, např. sikh-sig, mekh-mek atd. (pozn. red.)

Zusammenfassung

Gestickte Erzählungen der Markéta Šestáková

„Die Kultur der Roma ist unglaublich reich ... All das möchte ich in meinen Abbildungen darstellen.“ So sieht Markéta Šestáková gemäß dem Interview, das die Direktorin des Museums der Romakultur Jana Horváthová geführt hat, die Beziehung zu ihren Kunstwerken.

Sie ist im Kinderheim und später bei der Mutter ihres inzwischen verstorbenen Vaters, eines Gadscho, aufgewachsen. Diese hatte sie schon als Säugling abgelehnt, und so floh sie schnell von West-Tschechien in den äußersten Osten der Slowakei zu ihrer Mutter, in die ungewohnte integre Welt eines Romadorfs. Dort lernte sie ein ganz neues Leben, eine neue Sprache, die fantastische Umgebung sowie ihren Mann kennen, mit dem sie bis heute zusammenlebt, derzeit schon länger in České Budějovice. Dessen Mutter hatte ihr in der Slowakei die ganzen Verhaltensweisen und Umgangsformen der Roma beigebracht.

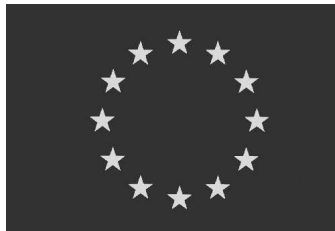
Im Kommunismus arbeitete sie hart, wechselte sich mit ihrem Mann zuhause und im Betrieb ab, aber nur bis zur Revolution, die sie um ihre Anstellungen brachte. Ohne dies hätte sie jedoch die Zeit nicht gefunden, so an sich zu arbeiten. Auch die schönen Kunstwerke anderer Roma sind wohl erst so entstanden.

Auf Markéta Šestáková wurde das Museum der Romakultur erst spät aufmerksam. Sie lebt von Sozialhilfe, obwohl sie eine starke Persönlichkeit ist, wie es aus ihrem Werk sofort ersichtlich ist. Ihre gestickten Bilder und Bildserien wirken schlicht, beinhalten aber jeweils mehrstündige sorgfältige mühevollen Tätigkeit. Außer dem Schaffen der Bilder sammelt sie noch Geschichten und Märchen der Roma und schreibt eigene Erzählungen.

Im Romadorf sind die Erzählungen noch lebendig, jeder kennt sie, mancher erzählt sie, vom verhexten Frosch, vom Liebespaar aus unterschiedlichen Familienclans und andere. Beerdigungen sind dort aufrichtig traurig, die ersten Weihnachten zeigten ihr zum ersten Mal nach der Welt des Kinderheims die Tiefe dieses Fests, desgleichen auch der von anderen Festen wie Ostern oder Allerheiligen. Auch die Sprache selbst ist dort noch lebendig, nicht wie bei den Tschechisierten hier im Land.

Sie versuchte kurz zu malen, aber das Nähen hatte ihr von je her viel Spaß gemacht, so begann sie zu sticken. Ihre Fantasie lässt sich von allem Möglichen inspirieren, wie z.B. vom Detail in einem Film. Ihren gestickten Kalender gab sie der Sozialarbeiterin im slowakischen Dorf, welche darin jetzt Güte und Mitgefühl für die Roma schöpft.

Peter Wagner

Romano džaniben - ňilaj 2005
Sborník romistických studií

Vydává Společnost přátel časopisu Romano džaniben
Ondříčkova 33, 130 00 Praha 3
tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300

Šéfredaktorka: Milena Hübschmannová
Výkonné redaktorky: Lada Viková a Helena Sadílková
Technický redaktor: Peter Wagner
Sazba: Petr Teichmann
Tisk: PBtisk, Příbram

Produkci zajišťuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Biskupcova 78, 130 00 Praha 3
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz

Náklad: 600 ks
Doporučená cena: 140 Kč
Roční předplatné: 280 Kč (včetně poštovného a balného)

ISSN 1210-8545
Evidenční číslo podle tiskového zákona: MK ČR E 6882

Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Obsah zveřejněných polemických článků nemusí být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha č.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.